

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.2.40>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ КОРИСНИХ КОПАЛИН ТА ДІЛЯНОК НАДР, ЩО МАЮТЬ СТРАТЕГІЧНЕ ТА (АБО) КРИТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Грицан О.А.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: 0000-0001-8965-0031*

Грицан О.А. Окремі питання правового режиму корисних копалин та ділянок надр, що мають стратегічне та (або) критичне значення.

У статті аналізуються новели законодавства України, якими запроваджуються поняття корисних копалин, що мають стратегічне та/або критичне значення та ділянок надр (родовищ корисних копалин) стратегічного та/або критичного значення. Досліджено критерії, за якими металічні руди та неметалічні корисні копалини загальнодержавного значення можуть вважатися критично-стратегічними або ж виключно критичними корисними копалинами, із врахуванням норм Регламенту (ЕУ) 2024/1252 «Про критичні сировинні матеріали» та підходів інших держав. З'ясовано, що підгрупа корисних копалин критично-стратегічного значення покликана, серед іншого, забезпечувати експортний потенціал держави. Основною характеристикою критично важливих корисних копалин, які не входять до стратегічних, є одночасна незамінюваність іншими ресурсами та висока ймовірність збоїв їх імпорту в Україну.

Окрема увага приділена правовому режиму ділянок надр, у межах яких залягають такі копалини, включно з аналізом критеріїв віднесення ділянки до відповідної категорії, спеціальних вимог до надрокористувачів та порядку надання таких ділянок у користування. Зазначено, що у нормах чинного законодавства України відсутні достатні механізми правової охорони ділянок надр, що мають стратегічне та (або) критичне значення, що не узгоджується з високою значущістю відповідних ресурсів для економічної безпеки держави. У підсумку автор підкреслює, що сформована нормативна база є важливим кроком до модернізації надрового законодавства та підвищення економічної безпеки, однак потребує системного доопрацювання. Необхідними першочерговими заходами є нормативне затвердження Методики визначення переліків корисних копалин стратегічного/критичного значення, а також удосконалення законодавства шляхом розроблення спеціального правового режиму охорони ділянок надр стратегічного/критичного значення та запровадження категорії ділянок надр, що мають потенційне стратегічне та (або) критичне значення.

Ключові слова: корисні копалини; корисні копалин, що мають стратегічне та (або) критичне значення; металічні руди та неметалічні корисні копалини загальнодержавного значення; надра; ділянка надр (родовища корисних копалин) стратегічного та (або) критичного значення.

Grytsan O.A. Selected issues of the legal regime governing strategic and/or critical minerals and subsoil areas of strategic and/or critical importance.

The article examines recent developments in Ukrainian legislation that introduce the concepts of strategic and/or critical minerals, as well as subsoil areas (mineral deposits areas) classified as strategic and/or critical. The study analyses the criteria under which metal ores and non-metallic minerals of nationwide significance may be designated as critical-strategic or as exclusively critical, taking into account the provisions of the European Union's Critical Raw Materials Act, issued as Regulation (EU) 2024/1252, and the approaches adopted in other countries. It is established that the subgroup of critical-strategic minerals is intended, among other functions, to support the state's export potential. A key defining characteristic of critical minerals that are not also considered strategic is their irreplaceability by alternative resources combined with a high likelihood of disruptions in their import to Ukraine.

Particular attention is devoted to the legal regime governing subsoil areas containing such minerals, including an analysis of the criteria for assigning an area to a particular category, the special requirements imposed on subsoil users, and the procedure for granting such areas for use. The article notes that current Ukrainian legislation lacks adequate mechanisms for ensuring the legal protection of subsoil areas of strategic and/or critical importance, which is inconsistent with the considerable significance of these resources for national economic security. The author concludes that although the emerging regulatory framework represents an important step toward modernizing subsoil legislation and enhancing economic security, it requires comprehensive further development. Priority measures include the regulatory adoption of a Methodology for determining the lists of strategic and/or critical minerals, as well as the improvement of legislation through the establishment of a special legal regime for the protection of strategic/critical subsoil areas and the introduction of a category of subsoil areas with potential strategic and/or critical significance.

Key words: minerals; strategic and/or critical minerals; metal ores and non-metallic minerals of nationwide significance; subsoil; subsoil area (mineral deposit area) of strategic and/or critical importance.

Постановка проблеми. Наприкінці 2024 р. в Україні відбулася новелізація надрового законодавства. У її результаті, серед іншого, на рівні Кодексу України про надра (далі – КУпН) [1] було закріплено нові категорії, а саме – «корисні копалини та компоненти стратегічного значення», «корисні копалини та компоненти критичного значення», «ділянка надр (родовищ корисних копалин), що має стратегічне та/або критичне значення», а також визначено деякі особливості правового регулювання їх використання. Запровадження цих понять стало важливим кроком на шляху гармонізації правової системи України із законодавством ЄС, адже такий підхід відображає європейську практику класифікації мінеральних ресурсів за їхнім впливом на економічну безпеку та енергетичну незалежність держави. У ЄС ці питання врегульовано, зокрема, Регламентом (EU) 2024/1252 «Про критичні сировинні матеріали (Critical Raw Materials Act)», а оцінку критичності корисних копалин тут періодично проводять ще з 2011 р. Затвердження переліків корисних копалин (далі – КК) стратегічного/критичного значення розглядають як важливу умову для реалізації домовленостей, визначених Угодою між Урядом України і Урядом США про створення Американсько-українського інвестиційного фонду відбудови, Меморандуму про взаєморозуміння між ЄС та Україною щодо стратегічного партнерства у сфері сировини, а також забезпечення належного виконання завдань, визначених розділом 13 «Управління критично важливими матеріалами» Плану для Ukraine Facility.

Водночас нове законодавство не позбавлене недоліків, а низка аспектів, пов'язаних із визначенням правового режиму КК стратегічного та/або критичного значення, а також ділянок надр (родовищ) їх залягання досі залишаються поза межами правового регулювання. Це свідчить про необхідність ґрунтовного наукового аналізу чинних нововведень.

Стан опрацювання проблематики. На сьогодні в Україні сформована розвинена доктрина надрового права. Особливості правового режиму різних видів корисних копалин, а також їх родовищ, входить до кола наукових інтересів низки українських вчених. Ці питання у своїх працях досліджують, зокрема, Н.П. Барабаш, Р.В. Біловус, В.В. Стрельник, І.М. Козьяков, Р.С. Кірін, Н.Р. Кобецька, О.М. Олійник та ін. Адміністративно-правовим засадам використання окремих видів КК присвячено роботи, зокрема, А.В. Пашун, І.Б. Мачуської, Ю.О. Тітової. Однак категорії КК та ділянок надр (родовищ КК), що мають стратегічне та (або) критичне значення є новими для українського законодавства, а тому поки-що недостатньо дослідженими правовою доктриною.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз та оцінка норм чинного законодавства про надра, які стосуються правового режиму КК та ділянок надр (родовищ КК), що мають стратегічне та (або) критичне значення, окреслення кола існуючих проблем правового регулювання у цій сфері та формулювання пропозицій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Традиційно українське законодавство про надра передбачало поділ КК на копалини загальнодержавного та місцевого значення. Першим кроком до уточнення цієї класифікації стало прийняття 16 липня 2021 р. Рішення Ради національної безпеки і оборони «Про стимулювання пошуку, видобутку та збагачення корисних копалин, які мають стратегічне значення для сталого розвитку економіки та обороноздатності держави» [2], яким було затверджено перелік стратегічних КК. Рішення містило ряд доручень щодо оновлення нормативної бази

для забезпечення особливого правового режиму КК стратегічного значення, однак на разі вони реалізовані вибірково.

На сьогодні згідно ч. 2. ст. 6 КУпН металічні руди та неметалічні корисні копалини загальнодержавного значення (їх корисні компоненти) можуть бути віднесені до переліку корисних копалин та компонентів стратегічного значення та/або переліку корисних копалин та компонентів критичного значення. Варто звернути увагу, що такий поділ законодавець застосував лише до металічних руд та неметалічних КК, виносячи за дужки горючі (паливні) і гідромінеральні КК. Цікаво, що при цьому у Загальнодержавній програмі розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року у підрозділі «Підземні води та лікувальні грязі» сказано: «Зважаючи на значний рівень господарського освоєння території України, підземні води є корисною копалиною, що має стратегічне значення як надійне захищене джерело забезпечення населення якісною питною водою» [3].

Таким чином, у групі КК загальнодержавного значення з'явилися такі окремі підгрупи як: 1) КК та компоненти стратегічного значення; 2) КК та компоненти критичного значення. Правовий режим цих підгруп природних ресурсів, а також ділянок надр, у яких вони залягають, одержав деякі особливості у порівнянні з тими КК загальнодержавного значення, які не мають стратегічного та/або критичного значення.

Згідно ч. 3. ст. 6 КУпН до стратегічно важливих КК віднесено види мінеральної сировини, родовища або прояви яких уже розвідані чи потенційно можуть бути розвідані на території України, за умови одночасної наявності в них таких характеристик: 1) такі КК та корисні компоненти мають стратегічне значення як мінеральна сировина та/або перероблена продукція з такої мінеральної сировини для вітчизняних наявних чи перспективних промислових виробництв, що забезпечують сталий розвиток економіки, зокрема експортний потенціал, та обороноздатність держави, її економічну безпеку у довгостроковій перспективі та розвиток інноваційно-технологічного устрою, сприяючи декарбонізації галузей економіки та переходу до екологічної мобільності; 2) пропозиція таких КК та корисних компонентів як мінеральної сировини та/або переробленої продукції з такої мінеральної сировини на світовому ринку має або може мати потенційно значний розрив від прогнозованого попиту, що зокрема зумовлено тривалістю реалізації нових проєктів з видобування (промислової розробки родовищ) таких КК. До переліку стратегічно важливих КК на сьогодні входять, зокрема, алюмінієві, берилієві мідні, нікелеві, ніобієві руди тощо [4].

Натомість, відповідно до ч. 4 ст. 6 КУпН критично важливими КК слід вважати такі категорії мінеральних ресурсів: 1) металічні та неметалічні КК загальнодержавного значення (їх компоненти), які вже віднесені до переліку стратегічних; 2) інші металічні руди та неметалічні КК загальнодержавного значення (їх корисні компоненти), які мають важливе значення як мінеральна сировина та/або перероблена продукція з такої мінеральної сировини для вітчизняних наявних чи перспективних промислових виробництв, що забезпечують сталий розвиток економіки та обороноздатність держави, щодо яких як мінеральної сировини та/або переробленої продукції з такої сировини не існує заміни (на сучасному рівні розвитку технологій) та при цьому існує високий ризик перебоїв у постачанні такої мінеральної сировини та/або переробленої продукції з такої мінеральної сировини в Україну. Такими копалинами на сьогодні є, до прикладу, стронцієві, танталові, титанові руди, уранові, цирконієві руди, флюорит.

Виходячи з цього, всі стратегічно важливі КК (їх компоненти) одночасно належать до групи критично важливих, і навпаки: згідно логіки законодавця, не всі критично важливі для України КК чи їх компоненти можна віднести до стратегічно важливих.

Такий підхід в цілому відображає положення Регламенту (EU) 2024/1252 «Про критичні сировинні матеріали (Critical Raw Materials Act)» [5], де сказано, що перелік стратегічної сировини повинен містити сировину, яка має велике стратегічне значення для функціонування внутрішнього ринку, враховуючи її використання в стратегічних технологіях, що лежать в основі зеленого та цифрового переходів, або для оборонного чи аерокосмічного застосування, яка характеризується потенційно значним розривом між світовою пропозицією та прогнозованим попитом, і для якої збільшення виробництва є відносно складним, наприклад, через тривалі терміни реалізації нових проєктів. Перелік критично важливої сировини повинен включати всю стратегічну сировину, а також будь-яку іншу сировину, що має велике значення для економіки Союзу в цілому та для якої існує високий ризик перебоїв у постачанні.

Варто зазначити, що відповідно до Посібника з критичних мінералів Міжурядового форуму гірничої справи, корисних копалин, металів та сталого розвитку [6], термін «критичність» не має універсального визначення, а термін «критичні мінерали» є найбільш загальним, і часто використовується як синонім до понять «стратегічні мінерали», «стратегічні і критичні мінерали», «мінерали енергетичного переходу». Для визначення критичності КК застосовуються два основні підходи. За першого підходу основними критеріями є безпека та контроль постачання: мінерали вважаються критичними, коли вони мають високу економічну значущість, але є дефіцитними, що зумовлює високу залежність від імпорту. До прикладу, у Energy Act of 2020 (США) [7] законодавець визначає критично важливі КК як такі, що є важливими для економічної або національної безпеки США, мають вразливий до збоїв ланцюг поставок, та виконують важливу функцію у виробництві продукту, відсутність якого матиме значні наслідки для економічної або національної безпеки США.

Згідно другого підходу, вирішальним критерієм для характеристики мінералів як критичних є додана вартість: КК можуть вважатися критичними навіть тоді, коли вони є достатньо поширеними, однак держава має стратегічний інтерес отримати конкурентні переваги у глобальних ланцюгах постачання [6], тобто завдяки їх експорту.

Виходячи із аналізу положень КУпН, підгрупа КК критично-стратегічного значення покликана, серед іншого, забезпечувати також експортний потенціал нашої держави. Основною ж характеристикою критично важливих КК, які не відносяться до стратегічних, є одночасна незамінюваність іншими ресурсами та висока ймовірність перебоїв їх імпорту в Україну.

КК та компоненти стратегічного значення і КК та компоненти критичного значення повинні затверджуватися двома окремими переліками та переглядатися за потреби, але не менше одного разу на чотири роки. Повноваження щодо їх затвердження та перегляду належить Кабінету Міністрів України, за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, погодженим із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної економічної, цінової, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики. Таким чином, на сьогодні подання щодо вказаних переліків КК та їх оновлення готує, погоджує та передає на затвердження Міністерство економіки, довкілля і сільського господарства України (Мінекономіки).

Стратегічне/критичне значення КК не є їх сталою ознакою. Воно змінюється з часом, разом зі створенням нових технологій, виявленням та геологічним вивченням нових родовищ, під впливом інших об'єктивних факторів. Тому визначальне значення має дієва методика віднесення тих чи інших копалин до стратегічних та/або критичних. Методика віднесення металічних руд та неметалічних КК загальнодержавного значення (їх корисних компонентів) до переліку КК та компонентів стратегічного/критичного значення, оцінювання ступеня критичності ризику перебоїв у постачанні відповідної мінеральної сировини та/або переробленої продукції з такої мінеральної сировини, а також рекомендації щодо заходів із убезпечення виникнення такого ризику та/або заходів реагування на настання перебоїв їх постачання в Україну, затверджує Кабінет Міністрів України за поданням Мінекономіки України.

Однак станом на сьогодні переліки КК стратегічного/критичного значення затверджені, а нормативно закріплена методика їх формування досі відсутня. Це суперечить європейському підходу, згідно якого така методика повинна бути відкритою і прозорою для громадськості. Зокрема, методика ЄС [8] базується на двох базових формулах: розрахунку економічної важливості (базується на показниках та ризику постачання (до уваги беруться, зокрема, глобальне постачання від всіх країн-постачальників, імпортозалежність, внутрішнє виробництво тощо)). Які показники враховувалися під час формування діючих переліків КК, що мають стратегічне та (або) критичне значення, а також на якій основі може здійснюватися їх перегляд, залишається не зовсім незрозумілим.

Окремо варто зупинитися на правовому режимі ділянок надр, у яких залягають КК стратегічного та/або критичного значення. Виходячи з ч.3 ст.16 КУпН ділянка надр (родовища КК) визначається як така, що має стратегічне та (або) критичне значення, якщо її основна КК (основний корисний компонент) включено до Переліку КК та компонентів стратегічного/критичного значення. До такого законодавчого підходу можна висловити окремі зауваження.

Саме по собі ототожнення ділянки надр і ділянки родовища КК не відповідає логіці української доктрини надрового права та чинного законодавства. До прикладу, у ч. 1 ст. 6 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» [9] зазначається, що «угоди про розподіл продукції можуть

укладатися щодо окремих ділянок (ділянки) надр, що обмежуються у просторі та координатами, в межах яких знаходяться родовища, частини родовищ КК...». Таке формулювання відображає загальноприйнятий підхід щодо співвідношення надр і родовищ корисних копалин, згідно якого ділянка надр сама по собі не є родовищем КК, а лише вміщує родовище КК або його частину.

В цілому місце накопичення КК стратегічного та (або) критичного значення, які за своєю кількістю, якістю та умовами залягання придатні для промислового використання, можна розцінювати як родовище КК стратегічного та (або) критичного значення, і за необхідності воно може бути поділено на ділянки (частини). Проте закономірно виникає питання, чи сама лише наявність такого родовища (його частини) буде свідчити, що ділянка надр набуває статусу стратегічності/критичності. Видається, зокрема, що важливою умовою для цього повинні бути також відповідні геолого-технічні характеристики родовища: обсяги запасів КК (корисних компонентів КК), глибина їх залягання, доступність геологічної будови ділянки надр, екологічні ризики від видобутку. Адже родовище з невеликими запасами КК стратегічного/критичного значення, які залягають у складних і надто дороговартісних для освоєння умовах, навряд чи буде характеризувати ділянку надр як таку, що має стратегічне/критичне значення для економіки на даному етапі. До прикладу, згідно п. 18 Регламенту (ЕУ) 2024/1252 «проекти глибоководного видобутку КК не повинні визнаватися стратегічними проектами, доки вплив глибоководного видобутку КК на морське середовище, біорізноманіття та діяльність людини не буде достатньо досліджено, ризики не будуть зрозумілі, а технології та операційні практики не зможуть продемонструвати, що навколишньому середовищу не буде завдано серйозної шкоди».

Видається, що для окремих ділянок доцільно передбачити статус «ділянки надр, що мають потенційне стратегічне та (або) критичне значення». Такою ділянкою надр має визнаватися ділянка надр, яка містить родовище КК стратегічного/критичного значення (його частину), однак через технічні характеристики та екологічні ризики не може бути залучена до господарської експлуатації, та підлягає особливій правовій охороні з метою забезпечення видобутку стратегічних/критичних КК у майбутньому.

Юридичною характеристикою ділянки надр, що має стратегічне та (або) критичне значення, є включення її до нормативного переліку таких ділянок. Так, згідно ч. 3 ст. 16 КУпН Кабінет Міністрів України за поданням Мінекономіки затверджує та за потреби переглядає окремі переліки для ділянок надр (родовищ КК) стратегічного та (або) критичного значення, що надаватимуться у користування: шляхом проведення аукціону (електронних торгів) з продажу спеціального дозволу на користування надрами / або ж шляхом проведення конкурсу на укладення угоди про розподіл продукції. Переліки повинні переглядатися за потреби, але не рідше одного разу на три роки.

Закон встановлює також додаткові вимоги щодо надання таких ділянок надр у користування. Так, право на користування надрами щодо ділянок надр (родовищ КК) стратегічного та (або) критичного значення мають особи, що відповідають загальним вимогам, а також принаймні одній з додаткових умов. Для фізичних осіб такою умовою є громадянство України або ж громадянство чи резидентство держави – члена Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), або іншої держави, з якою Україною укладено меморандум (угоду) щодо партнерства (співробітництва) у сфері КК стратегічного та (або) критичного значення. Для юридичних осіб – наявність резидентства України або держави – члена ОЕСР, або іншої держави, з якою укладено меморандум щодо партнерства у сфері КК стратегічного та (або) критичного значення, за умови, що в такій юридичній особі істотну участь мають: 1) Україна, держава – член ОЕСР або інша держава, з якою Україною укладено меморандум щодо партнерства у сфері КК стратегічного та (або) критичного значення; 2) юридичні особи, зареєстровані у вищеперелічених державах; 3) громадяни України, фізичні особи – громадяни або резиденти держави – члена ОЕСР або іншої держави, з якою укладено меморандум щодо партнерства у сфері КК стратегічного та (або) критичного значення (або ж вони є кінцевими бенефіціарними власниками) (ч. 10 ст. 13 КУпН).

Доречним видається закріпити у ст. 26 КУпН серед підстав припинення дії спеціального дозволу на користування надрами зміни в істотній участі юридичної особи, внаслідок яких юридична особа перестала відповідати вимогам п. 3 ч. 10 ст. 13 КУпН.

Існують також деякі особливості видачі спеціальних дозволів на користування надрами, які містять родовища стратегічних КК. Зокрема, аукціон для таких ділянок надр проводиться системою електронних торгів з продажу дозволів через 60 календарних днів з дати розміщення оголошення про проведення аукціону (для більшості КК цей термін становить 20 днів). Згідно ч. 4

п. 16. для таких ділянок надр передбачена найвища сума гарантійного внеску для участі в аукціоні, а саме – 20 відсотків початкової ціни лота, але не менше десяти мільйонів гривень [10].

Окрім підвищених вимог до потенційних надрокористувачів, інших додаткових заходів правової охорони та раціонального використання ділянок надр (родовищ КК), що мають стратегічне та (або) критичне значення, КУпН не передбачає. Особливих норм щодо охорони і використання надр зі стратегічними та (або) критичними КК не містить також Закон України «Про угоди про розподіл продукції». Така ситуація, на нашу думку, є неприйнятною: виходячи з очевидної важливості таких природних ресурсів для економіки держави, правовий режим відповідних ділянок надр і КК повинен передбачати комплексні заходи їх посиленої охорони в порівнянні з іншими видами КК.

Висновки. Запровадження у законодавстві України окремого правового режиму для КК та ділянок надр, які мають стратегічне та (або) критичне значення, є важливим кроком на шляху до формування ефективної мінерально-сировинної політики держави. Такі нововведення не лише модернізують українське надрове законодавство, але й наближають його до стандартів ЄС у сфері сталого використання природних ресурсів.

Згідно нової редакції КУпН, всі металічні та неметалічні КК загальнодержавного значення, які мають стратегічне значення, одночасно мають і критичне значення (критично-стратегічні). Поряд з цим виокремлено також окрему підгрупу критичних КК, які не належать до стратегічних. Критично-стратегічні КК важливі для української економіки не лише як сировина для власного споживання, але й з точки зору експорту. В той час як суто критичні КК оцінюються за ступенем ризику поставок відповідної мінеральної сировини в Україну.

Водночас, проведений аналіз свідчить, що на сьогодні правове регулювання відносин, пов'язаних із використанням та охороною стратегічних/критичних КК, а також ділянок надр, у яких наявні родовища таких КК, є доволі епізодичним, а тому потребує ретельного доопрацювання та доповнення. Серед першочергових заходів можна назвати затвердження і опублікування Методики віднесення металічних руд та неметалічних КК загальнодержавного значення (їх корисних компонентів) до переліків КК та компонентів стратегічного/критичного значення; доопрацювання особливостей правового режиму ділянок надр, які мають стратегічне та (або) критичне значення, в тому числі шляхом запровадження режиму потенційного стратегічного та (або) критичного значення для окремих ділянок надр; розробка комплексних посиленних заходів правової охорони для ділянок надр і родовищ КК, які мають стратегічне та (або) критичне значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс України про надра: Закон України від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про стимулювання пошуку, видобутку та збагачення корисних копалин, які мають стратегічне значення для сталого розвитку економіки та обороноздатності держави: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 16.07.2021 р. (введено в дію Указом Президента України від 23.07.2021 р. № 306/2021).
3. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року: Закон України від 21.04. 2011 р. № 3268-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 44. Ст. 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3268-17>
4. Про затвердження переліків корисних копалин та компонентів стратегічного та критичного значення і переліків ділянок надр (родовищ корисних копалин) стратегічного та (або) критичного значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2025 р. № 84. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2025-%D0%BF#Text>.
5. Regulation (EU) 2024/1252 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials and amending Regulations (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 and (EU) 2019/1020: Official Journal of the European Union. L series. 2024/1252, 3.05.2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1252>.
6. Critical minerals : a primer / The Intergovernmental Forum on Mining, Minerals, Metals and Sustainable Development. 2022. URL: <https://www.igfmining.org/wp-content/uploads/2022/11/critical-minerals-primer-en-WEB.pdf>.

7. Energy Act of 2020. URL: <https://www.congress.gov/116/plaws/publ260/PLAW-116publ260.pdf>.
8. Methodology for establishing the EU list of critical raw materials: Guidelines. European Commission. 2020. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/areas-specific-interest/critical-raw-materials_en.
9. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text>.
10. Про затвердження Порядку проведення аукціону (електронних торгів) з продажу спеціального дозволу на користування надрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. № 993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2020-п>.